

УДК 347.97/99

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.2.58>**Ольга Саленко,**

канд. юрид. наук,

науковий консультант Верховного Суду України

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЕТИЗАЦІЇ СУДОВОЇ ВЛАДИ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ, МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД, НАЦІОНАЛЬНІ РЕАЛІЇ

У багатьох країнах світу природними є ситуації, коли громадяни втрачають довіру до своїх судових систем, оцінюючи їх як корумповані чи іншим чином заангажовані. Ураховуючи це, особливим завданням держави є гарантування справедливого судочинства, що потребує комплексного підходу. Одним із конститутивних напрямів цього є забезпечення належної поведінки кожного окремого судді та кожного працівника судової системи.

Найвищі стандарти моральності і добросовісності суддів, а також інших представників судової влади проголошуються як обов'язкові норми абсолютно в усіх традиційних правових системах і в усіх великих світових релігіях.

Етичні вимоги, що висувуються до суддів у різних країнах світу, впливають із міжнародних і національних документів. Особливої уваги потребують міжнародні стандарти, що закріплені в Бангалорських принципах поведінки суддів, Європейській хартії про Закон «Про статус суддів», Загальній (універсальній) хартії судді тощо. Такі стандарти закріплюють ключові цінності та є дороговказом на шляху встановлення стандартів етичної поведінки суддів у кожній державі.

Щодо особливостей регламентації етики судді в Україні слід зауважити, що стандарти поведінки українських суддів впливають із конституційних принципів, норм національного законодавства та положень міжнародно-правових актів. Такі стандарти закріплені в Кодексі суддівської етики. Національний Кодекс суддівської етики складається із преамбули, трьох розділів, двадцяти статей, що регулюють питання поведінки судді під час здійснення правосуддя та позасудову поведінку судді.

Важливо зауважити, що репутація судової влади залежить не лише від поведінки суддів, а й від поведінки інших представників судової влади, зокрема від державних службовців органів судової влади (працівників апаратів судів). Стандарти відповідної поведінки працівників суду ґрунтуються на дотриманні особистої, професійної й організаційної етики та спрямовані на підтримання авторитету, незалежності й ефективності судової влади, підвищення рівня довіри громадськості до суду. Дані стандарти закріплено як на міжнародному рівні, так і в межах національних правових систем.

В Україні стандарти поведінки працівників апаратів судів (державних службовців за своїм правовим статусом) закріплено в Конституції України, Законі України «Про державну службу», Загальних правилах етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, а також у Правилах поведінки працівника суду.

Зважаючи на те, що судова влада є потужним укріпленням верховенства права, зауважимо, що гарантування справедливого судочинства шляхом забезпечення належної поведінки представників судової влади (суддів і працівників апаратів судів) є важливим завданням кожного суспільства та держави.

Ключові слова: суддівська етика, Кодекс суддівської етики, Правила поведінки працівника суду, моніторинг способу життя судді, міжнародні стандарти.

Постановка проблеми. Судова влада – потужне укріплення верховенства права в усьому світі, тому гарантування справедливого судочинства є важливим завданням, що потребує комплексного підходу. Одним із конститутивних напрямів у гарантуванні справедливого судочинства як на локальному державному рівні, так і у світовому масштабі є забезпечення належної поведінки

кожного окремого судді та кожного працівника судової системи.

Ураховуючи те, що в багатьох країнах світу природними є ситуації, коли громадяни втрачають довіру до своїх судових систем і сприймають їх як корумповані чи іншим чином заангажовані, питання етичної поведінки представників судової влади мають вагомое значення.

Метою статті є аналіз питань етичної поведінки представників судової влади (суддів та працівників апаратів судів) крізь призму історичних аспектів, міжнародного досвіду та національних реалій.

Виклад основного матеріалу. Етизація судової влади передбачає гармонію між ідеальними цілями та припустимими засобами їх досягнення, такими, які не суперечать моральним принципам. Вихідною позицією прибічників цього підходу є те, що для людей характерне оцінювання всіх подій з погляду моралі. Судова влада не є винятком щодо застосування такого підходу. Одним із найвизначніших представників даного підходу був Ісайя Берлін, який виступав за розгляд політики (влади) крізь призму цінностей. Важливим моментом для розуміння концепції І. Берліна є те, що саму політику (владу) він розглядав не з інституціонального погляду, а як діяльність індивідів, яку оцінюють за допомогою відповідних категорій (добро і зло, найкраще та найгірше тощо). Відповідно, особі доводиться вибирати з усього розмаїття цінностей, що є складною моральною драмою, оскільки за обрання чогось одного ігнорується інше, тому цінності не завжди є сумісними і деколи конфліктують одна з одною [1].

Аксіологічний вимір політичного життя втілюється в повсякденній необхідності робити вибір між цінностями та нести за це відповідальність. Тому принципово важлива здатність людей адекватно ставитися до вибору інших, розуміти його, незважаючи на відмінності, що свідчить про розвиненість суспільства, його здатність до діалогу [2].

Ураховуючи те, що етика судової влади тісно пов'язана із соціальною структурою конкретного суспільства і чітко визначається нею, зауважимо, що ступінь етизації судової влади в кожній країні різний. Це зазвичай не залежить від розходжень у національних матеріальному та процесуальному праві, а пов'язано із традиційними уявленнями суб'єктів тієї або іншої спільноти про статус свого суспільства загалом, про перевагу своєї цивілізації, а також зумовлено історичним досвідом, національними чинниками, оцінками тощо.

Найвищі стандарти моральності і доброчесності суддів, а також інших представників судової влади проголошуються як обов'язкові норми абсолютно в усіх традиційних правових системах і в усіх великих світових релігіях.

З найдавніших часів у всіх культурних і релігійних традиціях суддю сприймали як людину з високими моральними якостями,

на яку покладаються відповідні обмеження щодо способу та стилю життя порівняно з іншими членами суспільства. Наприклад, суддям стародавнього Близького Сходу наголошувалось: «<...> Не слід дослухатися до чиновників та радників, намагатися зробити своїми прибічниками всіх людей <...>, слід турбуватися про закон та справедливість <...>, бути неупередженим <...>» [3]. Індуїстське правосуддя ґрунтувалось на «Законах Ману»: «<...> Члени царського суду повинні знати священний закон і дотримуватися правил поміркованості, благородства, чесності, правдивості та об'єктивності як щодо друга, так і щодо ворога <...>» [4]. Ману вимагав від суддів «не бути ласолюбними», оскільки покарання не може за справедливістю накладати той, «хто схильний до чуттєвих насолод» [5]. Згідно з буддійською філософією, суддя під час вирішення справи повинен дотримуватися невід'ємного принципу буддизму «благородного восьмиступеневого шляху» – правильних думок, бачення, мови, вчинків, способу життя, спроб, усвідомлення, зосередженості, а також уникати «чотирьох стежин до несправедливості» – упередженості, ненависті, страху і нецтва [6]. У юдейському праві зазначається, що «<...> Божественною присутністю проникнутий будь-який компетентний юдейський суд. Суддям заборонено поводити себе легковажно, жартувати чи розмовляти про неважливе. Вони повинні повністю зосередитися на питаннях мудрості» [7]. Конститутивним правилом християнства стосовно аналізованих питань є: «Усе, чого бажаєте, щоб вам робили люди, так і ви робіть їм, – бо в цьому є Закон і Пророки».

А. Коні зауважував, що доцільно вивчати не лише судову техніку і судову практику, а й судову етику, як учення про моральність судової діяльності.

У виробленні норм і принципів професійної суддівської етики істотну роль відіграють міжнародні стандарти поведінки судді, що містяться в численних міжнародно-правових актах, які ухвалені уповноваженими органами та інституціями міжнародних універсальних (Організація Об'єднаних Націй (далі – ООН)) або регіональних (передусім Рада Європи, Європейський Союз) організацій, а також міжнародними професійними асоціаціями суддів тощо. До основних універсальних міжнародних стандартів діяльності суддів належать: Основні принципи незалежності судових органів, ухвалені ООН у 1985 р.; Європейський статут судді від 20 березня 1993 р.; Європейська хартія про Закон «Про статус суддів» від 10 липня 1998 р., Загальна (універсальна) хартія судді,

схвалена Міжнародною асоціацією суддів 17 листопада 1999 р.; Висновок № 3 Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету міністрів Ради Європи від 19 листопада 2002 р. щодо принципів та правил, які регулюють професійну поведінку суддів, зокрема питання етики, несумісної поведінки та безсторонності; Бангалорські принципи поведінки суддів, схвалені резолюцією 2006/23 Економічної та соціальної ради ООН від 27 липня 2006 р.; численні висновки Консультативної ради європейських суддів та інші міжнародні документи. Зауважимо, що на європейському рівні не розроблено базового Кодексу професійної етики суддів, на відміну від Модельного кодексу поведінки для державних службовців (додаток до Рекомендацій Комітету міністрів Ради Європи від 11 травня 2000 № R (2000) 10) [8].

Водночас у контексті суддівської етики особливої уваги потребують Бангалорські принципи поведінки суддів, які закріплюють такі ключові цінності, як незалежність, неупередженість, доброчесність і непідкупність, дотримання етичних норм, рівність, компетентність і старанність, що є дороговказом на шляху встановлення стандартів етичної поведінки суддів у кожній державі. Вони адресовані суддям для використання як інструкції, а також судовим органам для використання як базових принципів регламентації поведінки суддів. Бангалорські принципи покликані сприяти кращому розумінню та підтримці здійснення правосуддя з боку представників виконавчої та законодавчої влади, адвокатів та суспільства загалом. Ці принципи передбачають, що судді у своїй поведінці підзвітні відповідним органам, що засновані для підтримки суддівських стандартів, діють об'єктивно та незалежно і мають на меті посилення ролі правових норм і правил поведінки суддів. Бангалорські принципи є вираженням визнаних традицій функціонування правосуддя, наявних у всіх культурах та судових системах.

Етичні вимоги, що висуваються до суддів у різних країнах, впливають із міжнародних і національних документів. У деяких країнах, наприклад, у Німеччині та Франції, немає спеціального кодифікованого зводу деонтологічних правил. Вимоги щодо належної поведінки суддів сформульовані в загальному вигляді та зафіксовані в Законі Німеччини «Про суддів» і частково в нормах, що регулюють правове становище державних службовців у Німеччині, а також у положеннях Статуту Магістратури у Франції [9; 10]. В інших країнах, наприклад, у Сполучених Штатах Америки (далі – США), Італії, Росії,

функціонують спеціальні кодекси суддівської етики (чесності) [11; 12].

Щодо особливостей регламентації етики судді в Україні варто зауважити, що стандарти поведінки українських суддів впливають із конституційних принципів, норм національного законодавства та положень міжнародно-правових актів і закріплені у відповідному правовому акті.

Так, X позачерговий з'їзд суддів України, який відбувся 16 вересня 2010 р., доручив Раді суддів України розробити пропозиції до Кодексу професійної етики судді. На виконання цього рішення Рада суддів України створила експертну групу з вироблення пропозицій до Кодексу професійної етики судді. Розроблений експертною групою проект Кодексу суддівської етики був обговорений за участю суддів з усіх областей України та затверджений XI черговим з'їздом суддів України 22 лютого 2013 р. Кодекс суддівської етики та порядок його ухвалення відповідають міжнародним стандартам. Зокрема, як зауважують міжнародні експерти, бажано, щоб будь-який кодекс поведінки чи інший подібний документ про принципи для суддів розробляли самі судді. Це відповідало б принципу незалежності судової системи та розподілу влади.

Національний Кодекс суддівської етики складається із преамбули, трьох розділів, двадцяти статей, що регулюють питання поведінки судді під час здійснення правосуддя та позасудову поведінку судді.

Конститутивними положеннями Кодексу суддівської етики є те, що суддя повинен бути прикладом додержання вимог закону, принципів та стандартів; уникати будь-якого незаконного впливу на його діяльність; бути незалежним; не використовувати своє посадове становище в особистих інтересах, в інтересах інших осіб та не дозволяти цього іншим; проявляти бездоганну поведінку; старанно й неупереджено виконувати свої обов'язки; здійснювати судочинство в межах і в порядку, визначених процесуальним законом; виявляти тактовність, ввічливість, витримку й повагу до учасників судового процесу й інших осіб; не допускати проявів неповаги до будь-кого; уникати позапроцесуальних взаємин з учасниками процесу; дотримуватися вимог щодо несумісності; вести належний спосіб життя, який відповідає наявному в нього та членів його сім'ї майну й одержаним ними доходам; розміщувати, коментувати лише інформацію, використання якої не завдає шкоди авторитету судді та судової влади тощо.

Для належного розуміння правил суддівської етики, закріплених Кодексом суддів-

ської етики, рішенням Ради суддів України від 4 лютого 2016 р. № 1 затверджено Коментар до Кодексу суддівської етики. Окрім того, з метою забезпечення дотримання суддями правил суддівської етики Радою суддів України створено Комітет етики, врегулювання конфлікту інтересів та професійного розвитку суддів. Комітет уповноважений сприяти підвищенню рівня обізнаності суддів та дотриманню правил суддівської етики. Рішенням Ради суддів України від 4 лютого 2016 р. № 3 затверджено Положення про комітет етики, врегулювання конфлікту інтересів та професійного розвитку суддів Ради суддів України. Цим Положенням урегульовано питання щодо діяльності Комітету етики, врегулювання конфлікту інтересів та професійного розвитку суддів. Зокрема, визначено мету та завдання діяльності цього Комітету, урегульовано порядок подання звернень до нього, визначено організацію та порядок його діяльності, проведення засідань, порядок ухвалення відповідних рішень тощо.

Важливо наголосити, що принципи поведінки судді повинні діяти незалежно від дисциплінарних правил. Недотримання одного з таких принципів не означає вчинення дисциплінарного порушення або вчинення цивільного чи кримінального правопорушення. Для забезпечення наведеного зауважимо, що ст. 4 Кодексу суддівської етики передбачено, що порушення правил етичної поведінки, установлених цим Кодексом, не можуть застосовуватися як підстави для притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності та визначати ступінь їхньої вини. Водночас п. 3 ч. 1 ст. 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» передбачено, що суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження з підстави допущення суддею поведінки, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя, зокрема в питаннях дотримання норм суддівської етики та стандартів поведінки [13].

Європейські експерти зауважують, що з наведеного незрозуміло, на що дається посилання: на чинний Кодекс суддівської етики чи на загальні, неписані правила. У низці своїх висновків Венеціанська комісія критикувала загальну пеналізацію порушень кодексів етики як занадто загальну та нечітку й наполягала на тому, що для застосування дисциплінарної відповідальності мають існувати чіткі законодавчі положення.

Здійснення права кожного на судовий захист на основі принципу верховенства права, здійснення правосуддя від імені держави Україна виключно на підставі Конституції та законів України, міжнародних дого-

ворів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, висувують високі вимоги до моральних якостей кожного судді. Належна поведінка кожного окремого судді формує загальний авторитет судової влади. А тому, усвідомлюючи значущість своєї місії, з метою зміцнення та підтримки довіри суспільства до судової влади судді України вважають, що зобов'язані демонструвати і пропагувати високі стандарти поведінки, у зв'язку із чим добровільно беруть на себе більш істотні обмеження, пов'язані з дотриманням етичних норм як у поведінці під час здійснення правосуддя, так і в позасудовій діяльності. Дотримання етичних норм є невід'ємною частиною діяльності суддів.

Зауважимо, що для оцінки дотримання суддею правил суддівської етики можуть використовуватися результати моніторингу способу життя судді. Під таким моніторингом варто розуміти діяльність щодо збору, обробки, систематизації й аналізу інформації про поведінку судді, членів його сім'ї, що відображають рівень їхнього життя та дотримання суддею правил суддівської етики тощо.

У контексті аналізу інституту моніторингу способу життя судді як інструменту контролю за дотриманням правил суддівської етики окремої уваги потребують міжнародні стандарти із цього питання. Так, п. 4.2 Бангалорських принципів поведінки суддів закріплено, що постійна увага з боку суспільства покладає на суддю обов'язок прийняти на себе низку обмежень, незважаючи на те, що пересічному громадянину ці обов'язки могли б здатися обтяжливими, суддя приймає їх добровільно й охоче. Поведінка судді має відповідати високому статусу його посади [14].

У Висновку № 3 (2002) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету міністрів Ради Європи щодо принципів і правил, які регулюють професійну поведінку суддів, зокрема питання етики, несумісної поведінки та безсторонності, 2002 р. передбачено, що судді не повинні бути ізольовані від суспільства, у якому вони живуть, оскільки судова система може функціонувати належним чином тільки тоді, коли судді не втрачають відчуття реальності. Навіть більше, судді, будучи громадянами, мають основоположні права та свободи, які захищаються, зокрема Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод (свобода думки, релігії тощо). Судді мають право вільно займатися позапрофесійною діяльністю на власний розсуд. Водночас варто враховувати, що певна діяльність може становити загрозу їхній неупередженості та незалежності. А тому необхідно знайти розумний баланс між ступенем

участі суддів у житті суспільства та безсторонністю і незалежністю суддів під час виконання своїх функцій. Судді повинні гідно поводити себе у приватному житті [15].

Вимога щодо проведення моніторингу способу життя судді може ґрунтуватися на підставі інформації, отриманої від фізичних і юридичних осіб, а також із засобів масової інформації й інших відкритих джерел інформації, яка містить відомості про порушення суддею правил суддівської етики тощо. Інформація про порушення суддею правил суддівської етики від фізичних і юридичних осіб може бути передана без зазначення авторства (анонімно). Анонімне повідомлення підлягає розгляду, якщо наведена в ньому інформація стосується конкретної особи і містить фактичні дані, які можуть бути перевірені. Під «іншими відкритими джерелами інформації» слід розуміти відкриті реєстри, будь-які соціальні мережі (наприклад, Facebook, Instagram) тощо.

Моніторинг способу життя суб'єктів декларування, отже, і способу життя судді, має здійснюватися з додержанням законодавства про захист персональних даних, не повинен передбачати надмірного втручання у право на недоторканність особистого і сімейного життя особи, що гарантоване ст. 32 Конституції України та ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Як зауважувалось вище, репутація судової влади залежить не лише від поведінки суддів, а й від поведінки інших представників судової влади, зокрема від державних службовців органів судової влади.

Правила етики та поведінки державних службовців детально опрацьовані в положеннях Модельного кодексу поведінки для державних службовців (додаток до Рекомендацій Комітету міністрів Ради Європи від 11 травня 2000 № R (2000) 10) [8]. Цей акт сприяє не лише ухваленню національних кодексів, а й створенню спеціальних державних інституцій із проблем етики, упровадженню етичної освіти тощо.

Незважаючи на відмінності в підходах різних країн до формування організаційної культури державних службовців, незмінною є її мета – забезпечити професійну діяльність службовців в інтересах суспільства, а також запобігти можливим зловживанням владою та порушенням закону.

У країнах Європейського Союзу стандарти поведінки державних службовців містяться у спеціальних актах, які мають загальну назву – кодекси поведінки державних службовців. Залежно від країни, ці кодекси можуть мати різні назви (Етичний кодекс,

Правила етичної поведінки, Стандарти поведінки державних службовців тощо).

Наприклад, поведінка державних службовців Великобританії регламентується Етичним кодексом державного службовця. Дослідники Британської державної служби відзначають, що їй притаманні висока корпоративна етика та сувора відповідність кодексу адміністративної моралі. Існує думка, що високі моральні якості державних службовців завжди були предметом особливої гордості британців. Британського державного службовця характеризують висока самодисципліна, чесність, моральність, професійна честь, прагнення завжди знайти найкраще рішення [16].

У Франції, як і в більшості країн Європи, етика державного службовця означає насамперед повагу до закону. Як і у Великобританії, вирішальною в успішному реформуванні державної служби визнано моральну мотивацію. У Франції етичні правила поведінки державних службовців закріплені в Законі «Про етику, права та обов'язки державних службовців» [17].

Необхідність регулювання етичної поведінки державних службовців у США з'явилася у процесі боротьби з корупцією. Перша спроба представити зазначені норми у сконцентрованому вигляді була зроблена в 1958 р., коли у вигляді резолюції Конгресу ухвалено Кодекс етики урядової служби США (Code of Ethics for Government Service) [18]. Варто зазначити, що цей Кодекс поширював свій вплив на службовців лише однієї гілки влади – виконавчої. Пізніше ухвалені закони «Про етику службовців державних органів» (1978 р.) та «Про реформу закону про етику» (1989 р.) [19]. У 1993 р. розроблено «Стандарти етичної поведінки для державних службовців» [20].

У Норвегії Етичні принципи державних службовців ухвалені у 2012 р. [21]. У 2012 р. в Чеській Республіці також ухвалений Кодекс етики посадових осіб та державних службовців, який згодом був розкритикований [22]. У Литовській Республіці також діють Етичні правила для державних службовців [23]. Суттєвою особливістю сучасної державної служби Нідерландів є функціонування Бюро забезпечення етики та доброчесності у сфері державного управління, яке було засновано як структурний підрозділ Міністерства внутрішніх справ у 2006 р. для надання допомоги державним органам у зміцненні своїх стратегій доброчесності.

В Україні публічна, професійна, політично неупереджена діяльність із практичного виконання завдань і функцій держави регулюється Законом України «Про дер-

жавну службу» від 10 грудня 2015 р. № 889–VIII. Вказаний Закон визначає принципи, правові й організаційні засади забезпечення публічної, професійної, політично неупередженої, ефективної, орієнтованої на громадян державної служби, яка функціонує в інтересах держави і суспільства, а також порядку реалізації громадянами України права рівного доступу до державної служби, що базується на їхніх особистих якостях та досягненнях.

Окрім того, наказом Національного агентства України з питань державної служби від 5 серпня 2016 р. № 158, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 31 серпня 2016 р. за № 1203/29333, затверджено Загальні правила етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування. Ці Загальні правила є узагальненням стандартів етичної поведінки державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування, якими вони зобов'язані керуватися під час виконання своїх посадових обов'язків. Вказані Загальні правила ґрунтуються на положеннях Конституції України, законодавства про державну службу, службу в органах місцевого самоврядування, у сфері запобігання корупції і спрямовані на зміцнення авторитету державної служби та служби в органах місцевого самоврядування, репутації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування, а також на забезпечення інформування громадян про норми поведінки державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування стосовно них.

Працівники апаратів судів (державні службовці за своїм правовим статусом) покликані допомагати суддям здійснювати повноваження щодо відправлення правосуддя, тому мають підвищену відповідальність з огляду на особливий статус і природу діяльності судді. Така відповідальність має бути усвідомлена і прийнята кожним працівником суду будь-якого рівня і юрисдикції. Найефективніший спосіб досягти цього – це виробити й ухвалити правила корпоративної поведінки, а також забезпечити їх однакове тлумачення та застосування.

Саме тому рішенням Ради суддів України від 6 лютого 2009 р. № 33 затверджено Правила поведінки працівника суду [24]. Метою цих правил є встановлення стандартів моральної цілісності та відповідної поведінки працівників суду, які ґрунтуються на дотриманні особистої, професійної та організаційної етики для підтримання авторитету, незалежності й ефективності судової влади, підвищення довіри громадськості до суду. Правила поведінки працівника суду

встановлюють загальні вимоги до поведінки працівника суду, якими вони мають керуватися під час та поза виконанням своїх службових обов'язків. Такі правила є складовою частиною умов праці, невід'ємною частиною посадових інструкцій, положень і угод, що регулюють роботу працівників суду.

Крім того, зауважимо, що в рамках співпраці Проекту Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) «Україна: верховенство права» з Державною судовою адміністрацією України та Радою суддів України у 2010 р. підготовлено видання «Правила поведінки працівника суду та Коментар» [25].

Правила поведінки працівника суду та Коментар до них покликані стати орієнтиром для працівників суду та механізмом, що гарантуватиме відповідність поведінки працівників суду цінностям, притаманним незалежній і неупередженій судовій владі.

Крім того, Правила мають на меті посприяти кращому розумінню та підтримці судового корпусу з боку широкого загалу, а також демонструвати громадянам поведінку, якої вони мають право очікувати від працівників суду.

Інститут служби в судовій системі ґрунтується на довірі громадськості. Працівники суду повинні намагатися зміцнювати цю довіру, завжди діяти згідно з ідеалами та цінностями судової системи, зокрема чесністю, моральною цілісністю, неупередженістю, об'єктивністю, доступністю, підзвітністю, ефективністю та чуйністю. У разі «конфлікту підпорядкування» працівники суду повинні намагатися передусім виправдати довіру громадськості.

Поведінка працівника суду становить особисту та професійну обіцянку відданості служінню суспільству й ідеї збереження незалежної судової влади [24].

Ураховуючи зміну національного законодавства та проведення судової реформи у 2016 р., необхідна адаптація нормативних положень про етизацію судової влади України до нових законодавчих вимог, оскільки положення Кодексу суддівської етики діють із 2013 р., а відповідні Правила поведінки працівника суду – ще із 2009 р.

Зміна системи судоустрою України у 2016 р. передбачає діяльність нових судових установ, зокрема Верховного Суду як найвищого судового органу в системі судоустрою, вищих спеціалізованих суддів (Вищого суду з питань інтелектуальної власності та Вищого антикорупційного суду), що, імовірно, визначає необхідність перегляду правил поведінки суддів і працівників відповідних судів. У контексті наведеного зауважимо, що 15 червня 2018 р. Рада суддів

України створила робочі групи для оновлення положень Кодексу суддівської етики та підготовки нового коментаря до Кодексу суддівської етики, а також оновлення Правил поведінки працівника апарату суду.

Також варто зауважити необхідність узгодження окремих положень згаданих вище актів із вимогам Закону України «Про запобігання корупції» № 1700–VII від 14 жовтня 2014 р., з положеннями Закону України «Про державну службу» № 89–VIII від 10 грудня 2015 р., а також з іншими положеннями законодавства про судоустрій і статус суддів тощо.

Висновки

Для України, яка переживає період серйозних суспільних трансформацій, важливо сформувати судову владу на засадах справедливості, соціального партнерства, гуманізму, прозорості, а тому важливі теоретичні розробки із проблем етизації судової влади. Етика і висока кваліфікація повинні бути підґрунтям професіоналізму представників судової влади України. Конститутивною ідеєю етизації судової влади в Україні доречно вважати актуалізацію її людського потенціалу шляхом забезпечення культурно-гуманістичної основи організації професійної діяльності представників судової влади.

Список використаних джерел:

1. Берлін І. Стремление к идеалу. *Философия свободы. Европа* / И. Берлин. Москва : Новое литературное обозрение, 2001. 448 с.
2. Міщенко А. Етизація політики як засіб вирішення протиріч між політикою і мораллю в концепції Ісайї Берліна. *Глея: науковий вісник* : збірник наукових праць. Вип. 124. С. 320–324.
3. Брістед Дж. Давні записи Єгипту (Breasted J. Ancient Records of Egypt). Т. II : Вісімнадцята династія. University of Chicago Press, 1906. С. 268–270. Цитата за : Вірамантрі К. Вступ до права (Weeramantry C. An Invitation to the Law). Melbourne, Australia : Butterworths, 1982. С. 239–240.
4. Священні книги Сходу (Sacred Books of the East) / ред. : Макс Мюллер (Motilal Banarsidass, 1965). Т. XXXIII : Другорядний кодекс. Ст. ст. 2–3, 5, 16, 37–40. Цитата за : Вірамантрі К. Вступ до права (Weeramantry C. An Invitation to the Law). Melbourne, Australia : Butterworths, 1982. С. 244–245.
5. Закони Ману. Священні книги Сходу : у 50-ти т. / за ред. Ф. Макса Мюллера. 3-є вид. Т. XXV, VII. Дел : Motilal Banarsidass. С. 26, 30. Цитата за : Амерасінгхе. Поведінка суддів (Ame-rasinghe. Judicial Conduct). С. 50.
6. Права людини та релігії у Шрі-Ланці / Фонд Шрі-Ланки (Human Rights and Religions in Sri Lanka / Sri Lanka Foundation). Коломбо, 1988. С. 67.

7. Читає Маймоніда / за ред. І. Тверські (A Maimonides Reader / I. Twersky (ed.)). Behram House Inc., 1972. С. 193–194. Цитата за : Вірамантрі К. Вступ до права (Weeramantry C. An Invitation to the Law). Australia, Melbourne : Butterworths, 1982. С. 257–258.

8. Model Code of Conduct for Public Officials. URL: <http://workspace.unpan.org/sites/internet/Documents/UNPAN038306.pdf>.

9. Штаатс Й.-Ф. Судейская етика в Германии. Етика судьи. Москва : Рос. акад. правосудия, 2002. С. 131–165.

10. Эррера Р. Дисциплинарный режим магистратов и ответственность государства за государственную службу правосудия во Франции. *Этика судьи*. Москва : Рос. акад. правосудия, 2002. С. 117–130.

11. ABA Code of Judicial Conduct (1972). Selected statutes, rules and standards on the legal profession. St. Paul, Minn. : West Publishing Co., 1992. P. 823–838 ; ABA Model Code of Judicial Conduct (1990). Selected statutes, rules and standards on the legal profession. St. Paul, Minn. : West Publishing Co., 1992. P. 788–822.

12. Оберто Д. Права и обязанности судей, их дисциплинарная ответственность. *Этика судьи*. Москва : Рос. акад. правосудия, 2002. С. 187–211.

13. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402–VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1402-19>.

14. Бангалорські принципи поведінки суддів, схвалені резолюцією 2006/23 Економічної і Соціальної ради ООН від 27 липня 2006 р. *Міжнародні стандарти у сфері судочинства*. Київ : Істина, 2010. С. 35.

15. Висновок № 3 (2002) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету міністрів Ради Європи щодо принципів та правил, які регулюють професійну поведінку суддів, зокрема, питання етики, несумісної поведінки та безсторонності: ухвалений Комітетом міністрів Ради Європи 19 листопада 2002 р. *Міжнародні стандарти у сфері судочинства*. Київ : Істина, 2010. С. 41–55.

16. Правила етичної поведінки державних службовців (досвід країн Європейського Союзу та США) : інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром на запит Комітету Верховної Ради України. URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29069.pdf/>.

17. Loire relative à la déontologie et aux droits et obligations des fonctionnaires. URL: <http://www.senat.fr/dossier-legislatif/pjl15-041.html/>.

18. Code of Ethics for Government Service. URL: <http://www.lexrex.com/enlightened/laws/ethics.htm/>.

19. Ethics Reform Act of 1989. URL: <https://www.congress.gov/bill/101st-congress/house-bill/3660/>.

20. Standards of Ethical Conduct for Employees of the Executive Branch. URL: <https://www.oge.gov/Web/oge.nsf/Resources/Standards+of+Ethical+>

Conduct+for+Employees+of+the+Executive+Branch.

21. Etiske retningslinjer for statstjenesten. URL: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/etiske-retningslinjer-for-statstjenesten/id88164/>.

22. Etický kodex úředníků a zaměstnanců veřejné správy. URL: https://cs.wikipedia.org/wiki/Etick%C3%BD_kodex_%C3%BA%C5%99edn%C3%ADka.

23. Valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklės. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.59D1FFDA35ED>.

24. Правила поведінки працівника суду, затвердженні рішенням Ради суддів України № 33 від 6 лютого 2009 р. URL: <https://court.gov.ua/userfiles/PravPovPracSudu.pdf>.

25. Правила поведінки працівника суду та Коментар. Підготовлено в рамках співпраці Проєкту Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) «Україна: верховенство права» з Державною судовою адміністрацією України та Радою суддів України. URL: <https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2018/05/Rules-of-Conduct-for-Court-Staff.pdf.pdf>.

It is natural when citizens lose confidence in their judicial system and consider it as corrupt or biased in other way. Given that, guarantee of a fair trial is a special task for a state which requires a comprehensive approach. One of the fundamental areas of it is ensuring the diligent conduct of each judge and employee of a judiciary.

The highest standards of morality and integrity for judges and other judiciary representatives are proclaimed mandatory in absolutely all traditional legal systems and in all major religions in the world.

Ethical requirements for judges in different countries stem from international and national documents. Particular attention should be paid to the international standards enshrined in the Bangalore Principles of Judicial Conduct, the European Charter on the Law on the Status of Judges, the General (Universal) Charter of Judges etc. These standards provide key values and guidelines for establishing of ethical conduct standards for judges in every country.

Regarding the peculiarities of judges ethics regulation in Ukraine, it should be noted that the standards of Ukrainian judges conduct follow from the constitutional principles, rules of national law and provisions of international acts. These standards are enshrined in the Code of Judicial Ethics. The National Code of Judicial Ethics consists of a preamble, three sections and twenty articles that regulate the conduct of a judge within administration of justice and the judge conduct outside of a court.

It is important to note that the reputation of the judiciary depends not only on the behavior of the judges, but also on the behavior of other representatives of the judiciary, in particular civil servants within the judiciary (court staff). Standards for the appropriate conduct of court staff are based on personal, professional and organizational ethics and aimed at sustaining of the authority, independence and efficiency of the judiciary and increase of public confidence in the court. These standards are enshrined both internationally and within national legal systems.

In Ukraine the standards of court staff conduct (civil servants by their legal status) are set out in the Constitution of Ukraine, the Civil Service Law, the General Rules of Ethical Conduct for Civil Servants and Officials of Local Self-Government, and the Rules of Conduct for the Court Employee.

Given that the judiciary is a powerful stronghold of the rule of law, it is important for every society and the state to guarantee fair trial by ensuring the proper conduct of the judiciary (judges and court staff).

Key words: judicial ethics, Code of Judicial Ethics, Rules of Conduct for Court Employee, judge lifestyle monitoring, international standards.

